

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Чорноморський національний університет
імені Петра Могили

Факультет економічних наук
Кафедра управління земельними ресурсами

БЕНДА СЕРГІЙ ОЛЕКСАНДРОВИЧ

УДК 332.54:631.582

**ПРОЕКТ ЕКОЛОГО-ЕКОНОМІЧНОГО ОГРУНТУВАННЯ
СИСТЕМИ СІВОЗМІН ТА ВПОРЯДКУВАННЯ ТЕРИТОРІЙ
ФЕРМЕРСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА «ЗЕЛЕНИЙ ГАЙ»**

Спеціальність 193 «Геодезія та землеустрій»

АВТОРЕФЕРАТ
дипломної роботи на
здобуття освітнього ступеня
«Бакалавр»

Миколаїв 2020

Магістерською роботою є рукопис

Робота виконана на кафедрі управління земельними ресурсами в Чорноморському національному університеті імені Петра Могили Міністерства освіти і науки України

Науковий керівник: доктор економічних наук, професор
Горлачук Валерій Васильович
Чорноморський національний
університет ім. Петра Могили
Міністерства освіти і науки України,
завідувач кафедри управління земельними
ресурсами.

Рецензент

Светайло Глеб Олександрович

ТОВ «Земельний кадастровий центр»

Захист відбудеться 22 червня 2020 р. об 10.00 годині на засіданні ЕК в Чорноморському національному університеті імені Петра Могили Міністерства освіти і науки України за адресою: 54003, м. Миколаїв, вул. 1-а Воєнна, 2а, корпус 10-П.

З магістерською роботою можна ознайомитись у бібліотеці Чорноморського національного університету імені Петра Могили Міністерства освіти і науки України за адресою: 54003, м. Миколаїв, вул. 68 Десантників, 10, корпус 1.

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Сьогодні ми є свідками того, що з часу проголошення незалежності України відкрито принципово нову епоху земельних відносин, яка ґрунтується на приватній, державній і комунальній власності на землю. За своєю сутністю цей початок знаменує становлення системи ринково-орієнтованого землекористування, особливо в аграрному секторі економіки.

Все це зумовлює необхідність встановлення екологічних регламентів у землекористуванні, реалізації інститутів обмеженого режиму використання землі, сталого розвитку територій.

І це не «гола» фраза. Адже, Конституцією України визнано, що земля є основним національним багатством, що перебуває під особливою охороною держави. І небезпідставно, адже 67 % загальної площі сільськогосподарських угідь розміщені на чорноземних ґрунтах, яким за рівнем родючості подібних немає. Розуміння того, що чорноземи нашої країни становлять майже 9 % світових чорноземів істотно посилюють інтерес до од бічних проблем раціонального і ефективного використання цих земель.

Пильну увагу до використання сільськогосподарських угідь приділяють українські вчені, люди з величезним практичним досвідом на землі, люди, які вболівають за її долю, оскільки зростає небезпідставна тривога за дефолт землі.

Приклади глибокого осмислення сучасного сільськогосподарського землекористування відображені в наукових працях Д.І. Бабміндри, В.В. Горлачука, А.С. Даниленка, Д.С. Добряка, В.М. Другак, В.М. Кривова, А.Г. Мартина. Л.Я. Новаковського, С.О. Осипчука, С.П. Погурельського, А.М. Третяка, М.А. Хвесика і ін.

З урахуванням світогляду цих вчених, існуючого стану речей у сільськогосподарському землекористуванні, ми ставили за мету узагальнити теоретичні положення і на їх основі обґрунтувати проектні рішення щодо

раціонального, ефективного використання землі, сформулювати екологічні регламенти, розкрити глибоку сутність землеустрою у розв'язанні згадуваних проблем.

Метою роботи є обґрунтування методичного підходу та прикладних аспектів в рамках проекту землеустрою, що забезпечує еколого-економічне обґрунтування сівозмін та впорядкування угідь.

Для досягнення поставленої мети необхідно вирішити такі завдання:

- розвинути погляди еколого-економічного підходу щодо організації території сільськогосподарських підприємств;
- розглянути і розробити конкретні пропозиції щодо збереження і відтворення природної родючості ґрунту;
- всебічно науково обґрунтувати вплив контурно-меліоративної організації території фермерського господарства;
- дослідити процеси взаємозалежності між балансом гумусу в ґрунті і структурою посівних площ;
- визначити ефективність проекту землеустрою, що забезпечує еколого-економічне обґрунтування сівозміни та впорядкування угідь.

Об'єктом дослідження є процес використання сільськогосподарських угідь

Предметом прикладного дослідження є сукупність теоретико-методичних положень та прикладних засад раціонального використання землі.

Методи дослідження. Під час опрацювання землевпорядних рішень, що забезпечували еколого-економічне обґрунтування сівозмін і впорядкування угідь використовувались такі методи: монографічний (узагальнення існуючих підходів, які висвітлені у працях вчених); аналізу і синтезу (при дослідженні тенденцій розвитку сільськогосподарського землекористування); дедуктивний метод (при узагальненні еколого-економічної ефективності землекористування), абстрактно-логічний (узагальнення процесу використання землі, опрацювання висновків) та інші загальнонаукові методи.

Інформаційну базу для виконання роботи склали законодавчі акти та нормативні документи у сфері земельних відносин, науково-організаційні джерела Головного управління Держгеокадастру у Миколаївській області, Головного управління статистики.

Особистий внесок здобувача. Робота, яка вноситься на захист, є самостійною працею, в якій викладено авторські розробки щодо еколого-економічного обґрунтування сівозміни і впорядкування угідь.

Структура та обсяг роботи. Кваліфікаційна робота складається із вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел. Повний обсяг роботи становить 66 сторінок комп'ютерного тексту. Список використаних джерел із 33 найменувань.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИПЛОМНОЇ РОБОТИ БАКАЛАВРА

У вступі обґрунтовано актуальність теми дослідження, визначено мету, завдання, предмет та об'єкт дослідження, його методи та інформаційну базу, розкрито наукову новизну і практичне значення одержаних результатів.

У першому розділі «Аналітичний огляд літератури за спеціальністю» розкрита роль землеустрою в системі раціонального використання земель та підвищення родючості ґрунту, розкриті тенденції та наслідки правового забезпечення ринково-орієнтованого сільськогосподарського землекористування.

З'ясовано, що тільки землеустрій може забезпечити реальний вплив держави на використання землі. Через нього держава втілює у життя земельну політику, забезпечує ефективне використання та раціональну організацію території.

Викладено думку, що землеустрій забезпечує реальний вплив держави на використання землі, через нього вона втілює в життя земельну політику, що справляє ефективне використання та раціональну організацію земельних ділянок.

Зазначено, що хоч не легкий був шлях реформування земельних відносин, все ж крок за кроком досягнуто поставлених цілей. Завдяки чинному законодавству відбулись докорінні зміни в аграрній сфері, в тому числі у сільськогосподарському землекористуванні. Отже, реформа, в цілому, здійснена в інтересах селян, 28 млн га сільськогосподарських угідь перейшли у приватну власність. Залишається лише правильно ними розпорядитись, утриматись від продажу, оскільки сьогодні це поки що не на часі.

У другому розділі «Аналіз існуючої системи землевпорядного провадження» здійснено аналіз існуючої системи землевпорядного провадження, розкриті особливості та методичні підходи до організації підготовчих робіт землевпорядного провадження, проаналізована екологічна концепція розвитку фермерського господарства.

Зазначено, що землевпорядне провадження потрібно розглядати через призму:

- підготовчих робіт;
- розроблення проекту;
- погодження проектних пропозицій;
- передачі проекту землеустрою на експертизу;
- затвердження проекту землеустрою.

У процесі уточнення площ земельних угідь під час виконання польових робіт було складено експлікацію земельних угідь у межах плану (табл 1).

Таблиця 1

Експлікація земельних угідь у межах плану

Угіддя	Площа, га	Структура, %
Рілля	614,8	90,9
Сіножаті	15,8	2,4
Пасовища	17,9	2,6
Всього сільськогосподарських угідь	648,5	95,9
Господарський двір	3,8	0,5
Під дорогами	5,4	0,8
Під водою	7,5	1,1
в т.ч. струмок	2,0	0,3

став	5,5	0,8
Лісосмуги	2,4	0,4
Під кущами	8,8	1,3
Всього	676,4	100

Із приведеної табл 1 видно, що питома вага сільськогосподарських угідь у загальній площі не витримує ніякої критики.

В цілому, відомість трансформації земельних угідь за результатами детального обстеження території приведено в табл 2.

Таблиця 2

Відомість трансформації угідь

Угіддя	Площа, га	трансформовано в:							
		рілля	сіножаті	пасовища	госп. двір	під дорогами	під водою	лісосмуги	під кущами
Рілля	614,8	559,0	45,2			1,3	9,3		
Сіножаті	15,8		15,8						
Пасовища	17,9			17,9					
Господарський двір	3,8				3,8				
Під дорогами	5,4	0,8				4,6			
Під водою	7,5						7,5		
Лісосмуги	2,4							2,4	
Під кущами	8,8								8,8
Всього	676,4	559,8	61,0	17,9	3,8	5,9	16,8	2,4	8,8

Приведена табл 2 і відображає склад земельних угідь господарства за проектом.

Сучасні особливості господарської діяльності на землі є складними і суперечливими, що вказує на пошук оптимального варіанту використання земельно-ресурсного потенціалу, підвищення продуктивності землі і праці

людей, зростання ефективності сільськогосподарського землекористування. На це і направлений проект землеустрою фермерського господарства.

У третьому розділі «Пропозиції щодо вдосконалення сучасних механізмів сільськогосподарського землекористування» внесені пропозиції щодо вдосконалення сучасних механізмів сільськогосподарського землекористування, наведено алгоритм методологічного підходу до землевпорядного провадження щодо організації екологобезпечного сільськогосподарського землекористування, розкрито механізм впорядкування території сівозмін та угідь, визначена еколого-економічна ефективність землевпорядного провадження.

В роботі фактором організованості системи сівозмін виділені природно-економічні, екологічні складові, функціональні взаємодіючі фактори – планування, облік і ін.

На площі 453,3 га запроектовано польову чотирьох-пільну сівозміну із середнім розміром поля 113,3 га з таким чергуванням культур:

1. Пар 63,3 га + кукурудза на зерно – 50 га
2. Озима пшениця з підсівом багаторічних трав – 50 га;
3. Озима пшениця 63,3 га + багаторічні трави – 50 га;
4. Соняшник 63,3 га + ячмінь 50 га

У межах другої еколого-технологічної групи ґрунтів на площі 111,8 га з середньозмитими ґрунтами передбачено 4-х пільну ґрунтозахисну сівозміну із середнім розміром поля 28,0 га з таким чергуванням культур:

1. Ячмінь з підсівом багаторічних трав
2. Багаторічні трави
3. Багаторічні трави
4. Озима пшениця

Третя еколого-технологічна група ґрунтів площею 49,7 га, яка розміщена на рельєфі зі схилом понад 7⁰ і з сильноеродованими ґрунтами виведена із складу орних земель.

Для того, щоб мати повну уяву про динаміку виробництва рослинницької продукції нами приведено порівняльну таблицю, яка засвідчує інформацію про об'єктивний стан справ (табл 3).

Таблиця 3

Порівняльна оцінка виробництва валової продукції рослинництва

Культури	Валове виробництво	
	За планом	За проектом
Озима пшениця	860,7	716,1
Озимий ячмінь	276,6	234,0
Кукурудза на зерно	246,0	200,0
Соняшник	138,3	95,0
Багаторічні трави	3075,0	2650,0

Із приведеної табл 3 видно, що валове виробництво за проектом залишається дещо меншим, ніж за планом. Але, землевпорядне провадження проводилось незалежно від волі тих чи інших зацікавлених осіб, де в основному було закладено принцип пріоритет екології над економікою.

В роботі зазначено, що впорядкування території сівозмін та угідь є невід'ємним атрибутом раціонального використання і охорони земель у фермерському господарстві.

Важливе місце в еколого-економічній ефективності займає співвідношення між сучасним станом і станом майбутнім. Цей стан може виражатись у різниці в урожайності сільськогосподарських культур, обсягах валового виробництва тієї чи іншої культури, величині чистого доходу, прибутку, рентабельності і ін.

Звертає на себе увагу те, що вадливим показником, який характеризує ефективність сільськогосподарського виробництва є витрати на отримання додаткової вартості продукції, визначені шляхом ділення вартості додаткової валової продукції рослинництва на коефіцієнт окупності затрат, який складає 1,74. У цьому разі витрати на отримання додаткової валової продукції складатимуть 4426,7 тис грн. (7702,4 : 1,74).

Таким чином, умовний чистий прибуток від землевпорядного провадження буде становити різницю між вартістю виробленої продукції за проектом і витратами на її виробництво 3275,7 тис грн ($7702,4 - 4426,7 = 3275,7$ тис грн).

Але, головне те, що використання орних земель фермерського господарства наповнене високим рівнем культури землеробства, де ніякий прибуток не може бути компенсатором руйнівних процесів використання землі.

ВИСНОВКИ

1. Доведено, що відтворення і збереження родючості ґрунту, захист його від ерозійних руйнівних процесів є однією з домінант сучасності. Адже сьогодні 19,5 млн га земель піддаються дефляції, 12,5 млн га – еродовані. Втрати від ерозії ґрунту щорічні і складають 9-11 млрд грн.

Щоб подолати цей недуг на варті стоїть землеустрій, метою якого є забезпечення раціонального використання і охорони земель, створення сприятливого екологічного середовища, поліпшення стану природних і антропогенних ландшафтів.

2. Обґрунтовано, що землеустрій вже давно вийшов за теоретичні рамки, розділившись на загальнодержавний та регіональні рівні та землеустрій на місцевому рівні. Зростання кількості землекористувань активізує роль землеустрою, з допомогою якого відкриваються нові можливості для продуктивного використання землі.

Природньо склалась ситуація, коли землевпорядне впровадження сьогодні дозволяє враховувати особливості рельєфу, ґрунту, режим зволоження і ін. кожної ділянки землі, тоді як при колгоспно-радгоспній системі цього не вдалось зробити. Це дозволяє підвищувати продуктивність землі, культуру землеробства, гарантованої екології ґрунту, за що держава мала б стимулювати раціональне використання і охорону землі за прикладом країн Європи і США.

3. Визначено, що землеустрій має проводитись з урахуванням сучасних досягнень його розвитку. Насамперед, йде мова про впровадження ґрунтозахисної контурно-меліоративної організації території з диференційованим використанням орних земель. При цьому орні землі поділяються на три еколого-технологічні групи за критерієм крутості рельєфу: перша група – крутизна $0-3^{\circ}$; друга – $3-7^{\circ}$ і третя група – понад 7° , відповідно до чого і регламентується антропогенне навантаження на ґрунти за набором культур.

4. Існуюче чинне земельне законодавство відповідає вимогам формування ринкового землекористування. Головним законодавчим актом, який відкрив шлях до отримання у приватну власність земель колективної власності стали два Укази Президента України: «Про невідкладні заходи щодо прискорення земельної реформи у сфері сільськогосподарського виробництва» від 10 листопада 1994 року та «Порядок паювання земель, переданих у колективну власність сільськогосподарським підприємствам і організаціям» від 8 серпня 1995 року. В результаті паювання майже 6,7 млн громадян отримали державний акт на право приватної власності на земельні ділянки (паї).

5. Встановлено, що не всі власники земельних паїв були готові працювати на земельних паях через брак матеріально-технічних, фінансових ресурсів, в результаті чого земля не оброблялась роками, заросла бур'янами і ін. Знаходилося багато людей, які віддавали землю в оренду. Для того, щоб узаконити цей процес, спочатку 23 квітня 1997 року було підписано Указ Президента України «Про оренду землі», а 6 жовтня 1998 р. було прийнято закон України «Про оренду землі», завдяки якому дозволялось надавати в оренду земельні паї, отримуючи за це орендну плату. Особливо цей процес проявився після Указу Президента України від 3 грудня 1999 року «Про невідкладні заходи щодо прискорення реформування аграрного сектора економіки».

6. Доведено, що землевпорядне провадження потрібно розглядати через призму: проведення підготовчих робіт; розроблення проекту землеустрою; погодження проектних пропозицій; передачі проекту землеустрою на експертизу та затвердження проекту землеустрою. Перелік цих дій потрібно розглядати у єдиній, взаємопов'язаній цілісності, що дає відповідь на кінцеву мету.

7. У процесі виконання комплексу підготовчих робіт до землевпорядного провадження була підготовлена база для проектування, а саме розроблено технічне завдання на розробку проекту землеустрою з відображенням планових показників розвитку господарства, уточнено площі земельних угідь і складено експлікацію земельних угідь, були окреслені межі еколого-технологічних груп з метою диференційованого використання орних земель. Таких еколого-технологічних груп виявилось три: перша група площею 453,3 га; друга група – 111,8 га і третя група – площею 49,7 га.

8. Визначено, що першу групу доцільно використати у 4-х пільній польовій сівозміні, другу групу орних земель - для організації 4-х пільної ґрунтозахисної сівозміни і третю групу виведено із складу орних земель з метою подальшого суцільного залуження. Це зумовлено тим, що орні землі цієї групи представлені сильнозмитими ґрунтами, де обсяги щорічного змиву ґрунтів складали, залежно від року, від 30 до 60 т/га.

9. Доведено доцільність впровадження у польовій сівозміні парового поля, яке буде розміщатись після такого попередника як соняшник. Величина умовно чистого прибутку від землевпорядного провадження складає 3275,7 тис грн., що є меншим на 232,4 тис грн. у порівнянні з вихідним періодом. Але таке скорочення зумовлено виведенням з господарського процесу 113,0 га ріллі з метою підтримання на належному рівні родючість ґрунту, запобігти його руйнуванню процесами водної ерозії.

АНОТАЦІЯ

Бенда С.О. Проект еколого-економічного обґрунтування системи сівозмін та впорядкування територій фермерського господарства «Зелений гай». – Рукопис.

Дипломна робота на здобуття освітньо-кваліфікаційного рівня Бакалавр за спеціальністю 193 – Геодезія і землеустрій. – Чорноморський національний університет ім. Петра Могили, м. Миколаїв, 2020.

В роботі розкрито роль землеустрою в системі раціонального використання земель та підвищення родючості ґрунту, висвітлені тенденції та наслідки правового забезпечення ринково-орієнтованого сільськогосподарського землекористування.

Здійснено аналіз існуючої системи землевпорядного провадження, розкриті особливості та методичні підходи до організації підготовчих робіт землевпорядного провадження, проаналізована екологічна концепція розвитку фермерського господарства.

Внесені пропозиції щодо вдосконалення сучасних механізмів сільськогосподарського землекористування, наведено алгоритм методологічного підходу до землевпорядного провадження щодо організації екологічнобезпечного сільськогосподарського землекористування, розкрито механізм впорядкування території сівозмін та угідь, визначена еколого-економічна ефективність землевпорядного провадження.

Ключові слова: сільськогосподарське землекористування, землеустрій, еколого-економічний розвиток, ефективне землекористування, землевпорядне провадження.

ANNOTATION

Все те саме на англійській мові